

Емилија Митева-Кацарски

НАДВОРЕШНА ТРГОВИЈА



Штип, 2023

Емилија Митева-Кацарски
НАДВОРЕШНА ТРГОВИЈА

Автор:
Проф. д-р Емилија Митева-Кацарски
НАДВОРЕШНА ТРГОВИЈА

Рецензенти:
Проф. д-р Весна Георгиева Свртинов
Проф. д-р Влатко Пачешкоски

Лектор:
Славица Манчева

Уредник:
Проф. д-р Лилјана Колева Гудева

Техничко уредување:
Проф. д-р Емилија Митева-Кацарски

Издавач:
Универзитет „Гоце Делчев” - Штип

Објавено во е-библиотека:
<https://e-lib.ugd.edu.mk>

DOI: <https://www.doi.org/10.46763/9786082770185>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

339.5(075.8)

МИТЕВА-Кацарски, Емилија
Надворешна трговија [Електронски извор] / Емилија Митева-Кацарски. - Штип : Универзитет "Гоце
Делчев", Економски факултет, 2023

Начин на пристапување (URL): <http://e-lib.ugd.edu.mk/1161>. - Текст во PDF формат, содржи 297 стр. -
Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 05.12.2023. - Фусноти кон текстот. - Биографски
податоци:

стр. 297. - Библиографија: стр. 290-296

ISBN 978-608-277-018-5

а) Надворешна трговија -- Високошколски учебници

COBISS.MK-ID 62550277

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ



Проф. д-р Емилија Митева-Кацарски

НАДВОРЕШНА ТРГОВИЈА

Штип, 2023

ПРЕДГОВОР

Учебникот „Надворешна трговија“ е наменет, пред сè, за студентите на додипломски студии на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ од Штип, кои ги изучуваат предметите Меѓународна економија и Надворешна трговија, но можат да го користат и сите останати кои се заинтересирани за оваа проблематика. Основната ориентација во излагањето на содржината е идентификување на основните карактеристики на современите економски текови во меѓународната размена, новите правила на кои се базира мултилатералниот трговски систем, важноста на инструментите на надворешно-трговската политика како и карактеристиките на трговската политика на Република Северна Македонија.

Во тој контекст, материјалот опфатен во овој учебник е поделен на неколку делови:

Глава I – Теории за меѓународна трговија;

Глава II – Субјекти во меѓународната трговија;

Глава III – Меѓународни економски трансакции;

Глава IV – Меѓународна трговска регулатива;

Глава V – Инструменти на трговската политика и

Глава VI – Република Северна Македонија во меѓународната трговија.

Во првата глава направена е анализа на теориите за меѓународна трговија, преку чие проучување се настојува да се даде одговор на прашањето зошто земјите тргуваат меѓусебно, односно што е она што го определува обемот, правците и структурата на меѓународната размена. Направена е класификација на теориите почнувајќи од пратеориите како први сфаќања за меѓународната трговија, потоа класичните теории кои биле базирани на многу строги теоретски претпоставки и модерните теории за меѓународната трговија кои ги објаснуваат значајните разлики меѓу реалноста во меѓународната трговија и тврдењата на класичарите.

Во втората глава направена е анализа на субјектите на меѓународната трговија, при што националните економии, кои во повеќето случаи се и суверени држави се главни субјекти на меѓународната трговија. Тие се јавуваат во улога на регулатори на деловните процеси во меѓународната трговија. Анализирани се и носителите на деловните процеси во меѓународната трговија, како што се претпријатијата и поединците (претприемачите) и чии што мотив е остварувањето на профит и личното збогатување.

Во третата глава се обработени карактеристиките на четирите видови економски трансакции во надворешнотрговската размена и тоа: меѓународното движење на стоки, меѓународното движење на услуги, меѓународното движење на капитал и меѓународното движење на работна сила.

Четвртата глава е посветена на билатералните, регионалните и мултилатералните аспекти на меѓународната размена, особено потенцирајќи го процесот на креирање на мултилатералниот трговски систем, почнувајќи од потпишувањето на Општата спогодба за царини и трговија па се до неговото институционализирање со формирањето на Светската трговска организација.

Во петтата глава е направена анализа на инструментите на надворешнотрговската политика и тоа царините и нецаринските бариери. Посебен акцент во оваа глава е ставен на нецаринските бариери како најважен регулативен инструмент на трговската политика на многу земји, посебно на големите и развиени економии, како и на процесот на мултилатерално регулирање на истите.

Шестата глава се однесува на учеството на нашата земја во меѓународната трговија, при што направена е анализа на регионалните и преференцијалните трговски договори на РСМ како и на трговските перформанси на земјата.

Авторот

СОДРЖИНА

ГЛАВА 1. ТЕОРИИ ЗА МЕЃУНАРОДНА ТРГОВИЈА.....	1
1.1. Пратеории за меѓународна трговија.....	1
1.2. Теорија на апсолутни предности	2
1.3. Теорија на компаративни предности	4
1.4. Теорија на факторска расположливост (Хекшер-Олинова теорија)	5
1.5. Модерни теории за меѓународна трговија	7
1.6. Теорија на сличности меѓу земјите.....	8
1.7. Теорија на технолошки јаз.....	9
1.8. Теорија на животен циклус на производителите	10
1.9. Теорија на меѓународна трговија заснована на економија од обем	11
1.10. Теорија на конкурентски предности на земјите	12
1.11. Теорија на глобално стратешко ривалство	14
1.12. Нова трговска теорија	14
ГЛАВА 2. СУБЈЕКТИ ВО МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА	17
2.1. Националните економии како субјекти во меѓународната трговија	17
2.1.1. Високо развиени земји.....	21
2.1.2. Средно развиени земји	23
2.1.3. Најмалку развиени земји	25
2.1.4. Конкурентност на националните економии	27
2.1.4.1. Поим за конкурентност на националните економии	27
2.1.4.2. Мерење на конкурентноста на националните економии	29
2.1.4.3. Фактори на конкурентност на националните економии	37
2.2. Меѓународните организации како субјекти на меѓународната трговија	41
2.3. Транснационалните претпријатија како субјекти на меѓународната трговија	43
2.3.1. Поим и карактеристики на транснационалните претпријатија	44
2.3.2. Развој на транснационалните претпријатија	46
2.3.3. Транснационализација на светската економија.....	47
2.3.4. Транснационалните претпријатија како субјекти на меѓународните односи	57
2.3.5. Нов концепт за анализа на меѓународната трговија	61
ГЛАВА 3. МЕЃУНАРОДНИ ЕКОНОМСКИ ТРАНСАКЦИИ	67
3.1. Меѓународно движење на стоки.....	67
3.1.1. Форми на извоз и увоз на стоките	70
3.1.2. Редовен извоз и увоз	70
3.1.3. Врзани работи.....	71
3.1.3.1. Компензациони и бартер работи.....	71
3.1.3.2. Активности на доработка, обработка и преработка	72
3.1.3.3. Реекспортни и транзитни работи	73
3.1.3.4. Саемски компензациони аранжмани	75
3.1.3.5. Клириншки аранжмани	75
3.1.4. Специфични работи.....	76
3.1.5. Долгорочна производствена кооперација и деловно техничка соработка... ..	77
3.1.6. Деловно техничка соработка – стратешки алијанси	78
3.2. Меѓународна размена на услуги.....	79
3.3. Меѓународно движење на капитал	83
3.3.1. Форми на меѓународно движење на капиталот	84
3.3.1.1. Странски директни инвестиции.....	84
3.3.1.2. Странски портфолио инвестиции (пазар на капитал).....	85
3.3.1.3. Заеми и кредити.....	88
3.4. Меѓународен трансфер на технологија	90
3.4.1. Начини на трансфер на технологија.....	93
3.4.2. Начини на плаќање на трансферот на технологија	94
3.4.3. Заштита на интелектуалната сопственост	95
3.5. Меѓународно движење на работна сила.....	95
ГЛАВА 4. МЕЃУНАРОДНА ТРГОВСКА РЕГУЛАТИВА	97
4.1. Билатерални трговски договори	98
4.2. Регионални економски интеграции	100
4.2.1. Видови и нивоа на регионални економски интеграции	101
4.2.2. Ефекти на регионалните економски интеграции	103
4.2.3. Регионални економски интеграции во Европа.....	104

4.2.3.1.	Европска Унија.....	104
4.2.3.2.	Европска зона на слободна трговија (ЕФТА).....	109
4.2.3.3.	Централно европска зона на слободна трговија	111
4.2.3.4.	Зона на слободна трговија во Југоисточна Европа-ЦЕФТА 2006.....	113
4.2.4.	Регионални економски интеграции во Америка	118
4.2.4.1.	Северно Американски договор за слободна трговија (North American Free Trade Agreement-NAFTA).....	118
4.2.4.2.	Договор за слободна трговија меѓу САД, Канада и Мексико (USMCA).....	122
4.2.4.2.1.	НАФТА наспроти УМСЦА	122
4.2.4.2.2.	Карактеристики на договорот за слободна трговија меѓу САД, Канада и Мексико (USMCA)	125
4.2.4.2.3.	Економски импликации на УСМЦА	134
4.2.5.	Регионални економски интеграции во Латинска Америка.....	140
4.2.5.1.	Заеднички пазар на Средна Америка (Central American Common Market) ...	140
4.2.5.2.	Зона на слободна трговија на Латинска Америка (the Latin American Free Trade Association-LAFTA)	140
4.2.5.3.	Андска заедница (the Andean Community of Nations).....	141
4.2.5.4.	Карипска заедница (CARICOM)	142
4.2.5.5.	Заеднички пазар на југот (MERCOSUR).....	142
4.2.6.	Регионални економски интеграции во Африка	144
4.2.6.1.	Арапско магребска унија (Arab Maghreb Union-AMU).....	145
4.2.6.2.	Економска заедница на западно африканските земји (Economic Community of West African States-ECOWAS)	146
4.2.6.3.	Економска заедница на централно-африканските земји (Economic Community of Central African States).....	147
4.2.6.4.	Заеднички пазар на Источна и Јужна Африка (Common market of East and South Africa – COMESA)	148
4.2.6.5.	Јужноафриканска развојна заедница (SADC).....	149
4.2.7.	Регионални економски интеграции во Азија	151
4.2.7.1.	Заедницата на независни држави (Commonwealth of Independent States-CIS) 152	
4.2.7.2.	Совет за соработка во Заливот (Gulf Co-operation council-GCC).....	153
4.2.7.3.	Организацијата за економска соработка (Economic Cooperation Organization – ECO) 154	
4.2.7.4.	Јужно азиско здружение за регионална соработка (South Asian Association for Regional Cooperation – SAARC).....	154
4.2.7.5.	Здружение на државите од Југоисточна Азија (Association of Southeast Asian Nations-ASEAN).....	155
4.2.7.6.	Источно азиска економска групација (East Asia Economic Caucus-EAEC)...	156
4.2.7.7.	Регионално сеопфатно економско партнерство (Regional Comprehensive Economic Partnership-RCEP)	156
4.2.8.	Регионални економски интеграции во Австралија и Океанија	157
4.2.8.1.	Трговски договор за блиски економски односи на Австралија и Нов Зеланд (CER) 157	
4.2.8.2.	Договор за слободна трговија на пацифичките островски држави (PICTA)158	
4.2.8.3.	Договор за регионална трговија и економска соработка во јужен Пацифик (SPARTECA).....	160
4.2.9.	Повеќе континентални регионални економски интеграции.....	161
4.2.9.1.	Азиско-пацифичка економска соработка (АПЕС).....	161
4.2.9.2.	Црноморска економска соработка (Black Sea Economic Cooperation - BSEC) 162	
4.2.9.3.	Панарапска зона на слободна трговија (Pan-Arab Free Trade Agreement – RAFTA) 162	
4.3.	Мултилатерално регулирање на меѓународната трговија.....	163
4.3.1.	Општа спогодба за царини и трговија.....	164
4.3.2.	Светска трговска организација.....	166
ГЛАВА 5. ИНСТРУМЕНТИ НА ТРГОВСКАТА ПОЛИТИКА		173
5.1.	Концептот на трговскиот протекционизам.....	173
5.2.	Дефинирање и карактеристики на царините	177
5.3.	Дефинирање и карактеристики на нецаринските бариери.....	179

5.3.1.	Класификација на нецаринските бариери.....	182
5.3.2.	Традиционални нецарински бариери.....	185
5.3.2.1.	Увозни квоти	185
5.3.2.2.	Прелевмани	186
5.3.2.3.	Договор за „доброволно“ ограничување на извозот	187
5.3.2.4.	Субвенции.....	188
5.3.2.5.	Јавни набавки	189
5.3.2.6.	Задолжително користење на домашни компоненти	190
5.3.2.7.	Дампинг и антидампиншки мерки	191
5.3.2.8.	Компензаторни мерки.....	193
5.4.	Технички бариери.....	193
5.4.1.	Технички стандарди и стандарди за квалитет на производите.....	194
5.4.2.	Етикетирање на производите како техничка бариера со потенцијални трговски ефекти	195
5.4.3.	Еколошки бариери и нивното влијаните врз трговските текови.....	196
5.5.	Административни бариери	198
5.5.1.	Законски бариери во меѓународната трговија	198
5.5.2.	Процедурални бариери во меѓународната трговија	200
5.5.2.1.	Царинско вреднување.....	200
5.5.2.2.	Правила за потеклото на стоките.....	201
5.5.2.3.	Санитарни, фитосанитарни и здравствени мерки.....	203
5.5.2.4.	Царински формалности	204
5.6.	Третманот на нецаринските бариери во мултилатералните трговски договори	205
5.6.1.	Третманот на нецаринските бариери во рамките на Кенедиевата рунда на преговори	207
5.6.2.	Нецаринските бариери во рамките на Токиската рунда на преговори.....	208
5.6.3.	Нецаринските бариери во рамките на Уругвајската рунда на преговори....	211
5.6.4.	Нецаринските бариери во рамките на Доха развојната агенда	216
5.7.	Аналитички приод за квантифицирање на економските и трговските ефекти од нецаринските бариери.....	223
5.8.	Последиците од мултилатералните трговски договори во рамките на сто за земјите во развој	227
ГЛАВА 6. РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ВО МЕЃУНАРОДНАТА ТРГОВИЈА.....		233
6.1.	Република Северна Македонија и Светската трговска организација	234
6.2.	Регионални и преференцијални трговски договори на Република Северна Македонија	234
6.2.1.	Спогодба за стабилизација и асоцијација со Европската Унија	235
6.2.2.	Договор за слободна трговија со Европската зона на слободна трговија (ЕФТА)	235
6.2.3.	Република Северна Македонија и ЦЕФТА 2006.....	236
6.2.4.	Договор за слободна трговија со Турција.....	236
6.2.5.	Договор за слободна трговија со Украина	237
6.2.6.	Други договори и спогодби на РСМ	237
6.3.	Трговските перформанси на Република Северна Македонија.....	237
6.4.	Трговската политика на Република Северна Македонија	255
6.5.	Влијанието на договорите за слободна трговија врз извозот на РСМ	270
6.6.	Технолошко индустриските развојни зони во Република Северна Македонија	272
6.7.	Инструменти на надворешно – трговската политика на РСМ	278
6.7.1.	Мерки кои директно влијаат на увозот	278
6.7.1.1.	Царински постапки и барања.....	278
6.7.1.2.	Инспекција пред испораката	279
6.7.1.3.	Правила за потекло.....	279
6.7.1.4.	Тарифи	280
6.7.1.5.	Квоти за тарифни стапки	281
6.7.1.6.	Други давачки кои влијаат на увозот	281
6.7.1.7.	Забрани, ограничувања и лиценци за увоз.....	282
6.7.1.8.	Антидампинг, компензирачки и заштитни мерки	283
6.8.	Мерки кои директно влијаат на извозот	283
6.8.1.	Царински процедури и барања.....	283

6.8.2.	Извозни забрани, ограничувања и лиценцирање.....	283
6.8.3.	Поддршка и промоција на извозот	283
6.8.4.	Финансирање на извозот, осигурување и гаранции	285
6.9.	Мерки кои влијаат на производството и трговијата	285
6.9.1.	Оданочување	285
6.9.2.	Стимулации	287
6.9.3.	Санитарни и фитосанитарни мерки.....	288
Користена литература:		290